

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ



دانشگاه آزاد اسلامی
واحد تهران مرکزی
دانشکده اقتصاد و حسابداری

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش :

توسعه اقتصادی و برنامه ریزی

عنوان :

شناسایی عوامل موثر بر اقتصاد زیر زمینی

استاد راهنما :

دکتر هوشنگ مؤمنی

استاد مشاور :

دکتر منیژه هادی نژاد

پژوهشگر :

شاهین شکوهی

تابستان ۱۳۹۰



ISLAMIC AZAD UNIVERSITY

Central Tehran Branch

**Faculty of Economics & Accounting-Department of
Economic Development and Planning**

"M. A" Thesis

On Economic Development and Planning

Subject:

Effective factors on the Underground Economy Identify

Advisor:

Dr.Hooshang Momeni

Reader:

Dr.Manizheh Hadinezhad

By:

Shahin Shokoohi

Summer ۲۰۱۱

تشکر و قدردانی :

شکر و سپاس خدای متعال را که بی توفیقش هیچ کاری به سرانجام نرسد.

مراتب سپاس و تشکر خود را از جناب آقای دکتر مؤمنی استاد محترم راهنما که هدایت این پژوهش را به عهده گرفتند و از راهنمایی های ارزنده دریغ نفرمودند، ابراز می دارم ، همچنین از سرکار خانم دکتر هادی نژاد استاد محترم مشاور که در تمامی مراحل تحقیق دلسوزانه مرا راهنمایی نمودند.

تقدیم به :

مادر عزیزم که در تمام مراحل زندگی، همچون کوهی استوار، مرا حمایت کرد.

فهرست مطالب	صفحه
فصل اول: کلیات فصل	
۱-۱ بیان مسئله:	۳
۲-۱ اهداف تحقیق:	۴
۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق:	۴
۴-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق:	۵
۱-۴-۱ سوالات تحقیق:	۵
۲-۴-۱ فرضیه های تحقیق:	۶
۵-۱ مدل تحقیق:	۶
۶-۱ تعاریف عملیاتی متغیر ها و واژه های کلیدی:	۶
۷-۱ روش تحقیق:	۷
۸-۱ قلمرو و تحقیق:	۸
۹-۱ محدودیت های تحقیق:	۹
مقدمه:	۱۱
۲- مطالعات نظری:	۱۳
۱-۲ تعاریف اقتصاد زیرزمینی:	۱۳
۲-۲ تعاریف اقتصاد زیرزمینی در سایر کشور ها :	۲۳
۳-۲ عوامل مؤثر بر اقتصاد زیرزمینی:	۲۵
۱-۳-۲ مالیات:	۲۵
۱-۳-۲ تعریف مالیات:	۲۵
۲-۳-۲ تقسیم بندی مالیات ها در بودجه کشور:	۲۶
۳-۲-۳ مالیات بر درآمد شامل:	۲۶
۲-۳-۲-۴ مالیات بر دارایی نیز بر امور املاک و مستغلات و ارث تعلق می گیرد و مشتمل بر:	۲۶
۳-۲-۵ مالیات بر واردات:	۲۷
۲-۳-۲-۶ بند پنجم بودجه کشور نیز مالیات بر مصرف و فروش است که در کتب مالیه شامل:	۲۷
۳-۲-۷ مزایای مالیات مستقیم:	۲۸
۳-۲-۸ معایب مالیات های مستقیم:	۲۸
۳-۲-۹ مزایای مالیات های غیرمستقیم:	۲۹
۳-۲-۱۰ معایب مالیات های غیرمستقیم:	۳۰
۳-۲-۱۱ تأثیر مالیات بر اقتصاد زیرزمینی:	۳۱
۳-۲-۲ یارانه:	۳۳

- ۳۳-۲-۳-۱ تعریف یارانه: ۳۳
- ۳۳-۲-۳-۲ انواع یارانه (پرمه، زورار، ۱۳۸۴) : ۳۳
- ۳۴-۲-۳-۳ تقسیم بندی یارانه ها بر اساس اهداف دولت در پرداخت آن ها: ۳۴
- ۳۴-۲-۳-۴ تقسیم بندی بر اساس مرحله ای که کالای خدمت، مشمول یارانه می شود: ۳۴
- ۳۶-۲-۳-۵ تقسیم بندی بر اساس نحوه طبقه بندی یارانه در حساب های ملی : ۳۶
- ۳۷-۲-۳-۶ تقسیم بندی یارانه بر اساس انعکاس یا عدم انعکاس در بودجه : ۳۷
- ۳۷-۲-۳-۷ برآورد یارانه پنهان: ۳۷
- ۳۹-۲-۳-۸ تأثیر هدفمند سازی یارانه بر اقتصاد زیرزمینی: ۳۹
- ۴۰-۳-۳-۳ تورم: ۴۰
- ۴۰-۲-۳-۳-۱ تعریف تورم: ۴۰
- ۴۰-۲-۳-۳-۲ انواع تورم: ۴۰
- ۴۱-۲-۳-۳-۳ تأثیر تورم بر اقتصاد زیرزمینی: ۴۱
- ۴۱-۳-۳-۴ بیکاری: ۴۱
- ۴۲-۲-۳-۴-۱ تعریف بیکاری: ۴۲
- ۴۲-۲-۳-۴-۲ نرخ عمومی بیکاری: ۴۲
- ۴۲-۲-۳-۴-۳ طبقه بندی بیکاری: ۴۲
- ۴۴-۲-۳-۴-۴ تأثیر بیکاری بر اقتصاد زیرزمینی: ۴۴
- ۴۴-۲-۴-۴-۱ دلایل پیدایش و رشد اقتصاد زیرزمینی: ۴۴
- ۴۴-۲-۴-۴-۲ افزایش در نرخ های مالیاتی و سهم بیمه های تأمین اجتماعی: ۴۴
- ۴۶-۲-۴-۴-۲ شدت و تمرکز قوانین و مقررات : ۴۶
- ۴۸-۲-۴-۴-۳ پرداخت های انتقالی دولت : ۴۸
- ۴۸-۲-۴-۴-۴ بازار کار: ۴۸
- ۴۸-۲-۴-۴-۵ خدمات بخش عمومی: ۴۸
- ۴۹-۲-۵-۵ اثرات اقتصاد زیرزمینی: ۴۹
- ۴۹-۲-۵-۵-۱ کاهش درآمد های مالیاتی دولت : ۴۹
- ۴۹-۲-۵-۵-۲ تأثیر بر نرخ رشد اقتصادی ۴۹
- ۵۰-۲-۵-۵-۳ تأثیر گذاری در فرآیند سیاستگذاری : ۵۰
- ۵۱-۲-۵-۵-۴ ایجاد یک رقابت نابرابر در سطح خرد : ۵۱
- ۵۱-۲-۵-۵-۵ تأثیر بر توزیع درآمد و رفاه اجتماعی : ۵۱
- ۵۱-۲-۵-۵-۶ کاهش بهره وری و اتلاف منابع اقتصادی : ۵۱
- ۵۲-۲-۵-۵-۷ افزایش تقاضا در اقتصاد رسمی: ۵۲

۵۲	۸-۵-۲ بهبود سطح رفاه اجتماعی :
۵۵	مقدمه:
۵۵	۱-۳ روش های اندازه گیری حجم اقتصاد زیرزمینی:
۵۶	۱-۱-۳ رویکرد مستقیم:
۵۶	۲-۱-۳ رویکرد غیرمستقیم:
۵۶	۱-۲-۱-۳ تفاوت مخارج ملی و سطح درآمد:
۵۶	۲-۲-۱-۳ تفاوت بین مقادیر واقعی و رسمی نیروی کار:
۵۶	۳-۲-۱-۳ روش معاملات:
۵۶	۴-۲-۱-۳ روش تقاضای پول:
۵۷	۵-۲-۱-۳ روش داده های فیزیکی (مصرف الکتریسته):
۵۷	۳-۱-۳ رویکرد مدلی:
۵۷	۱-۳-۱-۳ مفهوم متغیر پنهان و کاربرد آن:
۵۹	۲-۳-۱-۳ رویکرد های مواجهه با متغیر پنهان در اقتصاد:
۶۰	۳-۳-۱-۳ مدل چند نشانگر-چند علت:
۶۳	۴-۳-۱-۳ مدل چند نشانگر-چند علت و مدل تصحیح و خطا (EMIMIC) :
۶۶	۲-۳ مروری بر مطالعات مرتبط با اقتصاد غیررسمی:
۶۷	۱-۲-۳ اندازه گیری اقتصاد غیررسمی در جهان:
۷۰	۲-۲-۳ مروری بر تحقیقات انجام شده در ایران:
۷۰	۱-۲-۲-۳ مطالعه خلعت بری:
۷۰	۲-۲-۲-۳ مطالعه معاونت بررسی استراتژیک:
۷۱	۳-۲-۲-۳ مطالعه طاهر فر:
۷۱	۴-۲-۲-۳ مطالعه باقری گرمارودی:
۷۱	۵-۲-۲-۳ مطالعه اشرف زاده و مهرگان:
۷۱	۶-۲-۲-۳ مطالعه عرب مازار:
۷۲	۷-۲-۲-۳ مطالعه شکیبایی:
۷۲	۸-۲-۲-۳ مطالعه رنانی:
۷۲	۹-۲-۲-۳ مطالعه اسفندیاری و جمال منش:
۷۲	۱۰-۲-۲-۳ مطالعه فرهادی:
۷۳	۱۱-۲-۲-۳ مطالعه شکیبایی و رئیس پور:
۷۳	۱۲-۲-۲-۳ مطالعه خندان:
۷۵	مقدمه
۷۶	۱-۴ روش شناسی:

۷۸	۲-۴ ویژگی های مدل VAR
۷۹	۳-۴ ایرادات و انتقادات مدل VAR
۸۰	۴-۴ الگوی تحلیلی:
۸۰	۱-۴-۴ توصیف دادهها و متغیر های الگو:
۸۱	۲-۴-۴ آزمون مانایی متغیر های مدل:
۸۳	۳-۴-۴ تعیین طول وقفه بهنیه:
۸۴	۴-۴-۴ آزمون هم انباشتگی:
۸۴	۵-۴-۴ رویکرد خود توضیح برداری (VAR):
۸۶	۴-۴-۶ تحلیل نتایج حاصل از برآورد تجربی مدل:
۸۶	۴-۴-۶-۱ تحلیل توابع عکسالعمل آنی (IRFs)
۹۰	۴-۴-۶-۲ تحلیل تجزیه واریانس خطای پیشبینی (FEVDs)
۹۴	مقدمه:
۹۴	۱-۵ نتیجه گیری:
۹۹	۱-۱-۵ جمع بندی کلی:
۹۹	۱-۱-۱-۵ بررسی فرضیه های مدل:
۹۹	۲-۱-۱-۵ بررسی تجزیه و تحلیل مدل پیشنهادی بر رشد حجم اقتصاد زیرزمینی:
۱۰۰	۲-۵ پیشنهادات:
۱۰۰	۱-۲-۵ پیشنهادات حاصل تحقیق
۱۰۰	۲-۲-۵ پیشنهادات جانبی:
۱۰۲	منابع فارسی
۱۱۵	منابع انگلیسی
۱۰۲	پیوست الف
۱۱۰	پیوست ب
۱۱۱	پیوست پ
	چکیده انگلیسی

صفحه	فهرست جدول ها
۳۲	جدول ۱-۲
۳۴	جدول ۲-۲
۵۵	جدول ۳-۲
۸۸	جدول ۱-۳
۹۱	جدول ۲-۳
۹۲	جدول ۳-۳
۹۳	جدول ۴-۳
۱۰۹	جدول ۱-۴
۱۱۰	جدول ۲-۴
۱۲۱	جدول ۳-۴

صفحه	فهرست نمودارها
۶۴	نمودار ۱-۲
۸۹	نمودار ۱-۳
۱۱۵	نمودار ۱-۴
۱۱۶	نمودار ۲-۴
۱۱۷	نمودار ۳-۴
۱۱۸	نمودار ۴-۴

صفحه	فهرست شکل ها
۲۶	شکل ۱-۲
۲۹	شکل ۲-۲
۶۸	شکل ۳-۲
۸۳	شکل ۱-۳

چکیده پایان نامه (شامل خلاصه، اهداف، روش های اجرا و نتایج به دست آمده):
اهداف اصلی در این تحقیق شناسایی و بررسی عوامل مؤثر بر اقتصاد زیرزمینی در ایران، اولویت بندی عوامل مؤثر از نظر میزان اثرگذاری بر اقتصاد و ارائه پیشنهادهای لازم جهت محدود ساختن حجم اقتصاد زیرزمینی در ایران می باشد. در این مقاله شناسایی عوامل مؤثر بر اقتصاد زیرزمینی در ایران، با استفاده از روش خودرگرسیون برداری (VAR) با استفاده از دو تکنیک بررسی و تحلیل توابع عکس العمل آنی و تجزیه و تحلیل واریانس خطای پیش بینی مورد مطالعه قرار می گیرد. بر اساس نتایج به دست آمده بین متغیر های یارانه انرژی، نرخ تورم، تغییرات درآمد مالیاتی و تغییرات نرخ بیکاری به لحاظ آماری با تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی یک رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد و در یک دوره بلند مدت بعد از متغیر تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی به ترتیب متغیر های یارانه های انرژی، تغییرات نرخ بیکاری، تغییرات درآمد مالیاتی و نرخ تورم بیشترین تأثیر را بر تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی دارا می باشند.

فصل اول
کلیات طرح

عملکرد عمومی اقتصاد، به گونه ای است که در همه کشورها کمابیش بخشی از فعالیت های اقتصادی، به خاطر گریز از محدودیت های وضع شده در قوانین و مقررات کشور، پنهانی انجام می شود. تولید کالا ها و خدمات در این گروه از فعالیت های مولد، که آن را اقتصاد زیرزمینی می نامیم، به هر اندازه خارج از چارچوب مجموعه اطلاعات مربوط به عملکرد عمومی اقتصاد باشند، به نسبت حجمی که دارند می توانند موجب انحراف از تشخیص صحیح وضعیت و تجویز سیاست های نادرست باشند.

بررسی وضعیت اقتصادی، اجتماعی و فنی حاکم بر جوامع گوناگون نشان می دهد که این جوامع در طول زمان، سعی در حذف یا کاهش این نوع فعالیت ها و هدایت آنها به فعالیت های رسمی داشتند. اما هنوز فعالیت های غیررسمی در اقتصاد کشورها به طور معمول رایج و آثار آن نمایان است. در صورتی که نوسانات اقتصاد زیرزمینی در مقایسه با تغییرات نسبی در کل اقتصاد زیاد باشد، حذف یا کنار نهادن آن در برنامه ریزی و سیاست گذاری ها، قدرت پیش بینی و دقت اقتصاد را به شدت کاهش می دهد.

طبیعت پنهانی اقتصاد زیرزمینی، اندازه گیری و مطالعه مستقیم آن را با مشکل روبرو می سازد و به همین دلیل بیشتر روش های اندازه گیری رایج، روش های تخمین غیرمستقیم حجم این فعالیت هاست که با فروض محدود کننده بسیاری همراه است. فعالیت های زیرزمینی بسیار گسترده است.

۱-۱ بیان مسئله:

پدیده اقتصاد زیرزمینی که در چند دهه اخیر گسترش و اهمیت فراوانی در کشور های مختلف یافته است پدیده جدیدی نیست و در همه نظام های شناخته شده در جهان کم و بیش وجود دارد هر چند ممکن است به صورت های متفاوتی ظاهر شود. سابقه اقتصاد زیرزمینی به چند قرن پیش باز می گردد که سیاست های گمرکی و مالیاتی دولت ها به واکنش هایی از طرف مردم و در نتیجه به کاهش درآمدهای دولتی انجامید، به طوری که میزان فرار مالیاتی در انگلستان در ابتدای قرن نوزدهم به ۲۰ درصد کل درآمدهای مالیاتی دولت می رسید.

تحلیل وضعیت اقتصادی - اجتماعی کشور و سیاست گذاری برای ارتقای سطح توسعه یافتگی آن، نیازمند دسترسی به اطلاعات روزآمد، صحیح و دقیق در حوزه های اصلی فعالیت های جامعه است. این امر نگرانی هایی را برای کشور های مختلف به وجود آورده است.

چنین نگرانی هایی در کشور های در حال توسعه با گستردگی بیشتری وجود داشته است، به ویژه از این جهت که اساساً بیشتر نظام های آماری و حسابداری ملی متناسب با وضعیت و نیازهای کشور های توسعه یافته طراحی شده و خصوصیات ساختارهای اقتصادی و اجتماعی کشور های در حال توسعه را نادیده می گیرند. از جمله پدیده هایی که در این گروه از کشور ها با وسعت زیاد و تأثیر قابل توجه بر فرآیند تولید و ایجاد اشتغال به چشم می خورد، قسمتی از فعالیت های اقتصادی است که توسط آن گروه از واحد های تولیدی انجام می شود که امروزه «بخش غیر رسمی» نام گرفته است.

به طور کلی اقتصاد زیرزمینی مشکلات متعددی برای سیاستمداران ایجاد می کند، زیرا شاخص های رسمی درباره بیکاری، نیروی کار، درآمد، مصرف و... واقعی نخواهند بود. لذا، سیاست گذاری براساس شاخص های رسمی همراه با خطا، اشتباه و غیر کارا است.

رشد اقتصاد زیرزمینی می تواند پاسخی به احساس فشار بیش از حد از سوی مقامات دولتی باشد، که عاملان اقتصادی گزینه «خروج از قانون» را به گزینه «اعتراض به قانون ترجیح می دهند»

اثرات رشد اقتصاد زیرزمینی بر اقتصاد رسمی نیز بسیار مهم است. از یک طرف، اقتصاد زیرزمینی گسترده می تواند کارگران داخلی و خارجی را از اقتصاد رسمی جذب کند و برای بنگاه های بخش رسمی رقیب ایجاد نماید. از طرف دیگر حداقل ۲/۳ از درآمد کسب شده در اقتصاد زیرزمینی بلافاصله در اقتصاد رسمی خرج شده و اثر مثبتی بر اقتصاد رسمی دارد.

۲-۱ اهداف تحقیق:

- شناسایی و بررسی تغییرات عوامل مؤثر بر اقتصاد زیرزمینی در ایران
- اولویت بندی تغییرات عوامل مؤثر از نظر میزان اثرگذاری بر اقتصاد

۳-۱ اهمیت و ضرورت انجام تحقیق:

در سال های قبل و بعد از انقلاب، کاهش شفافیت در نظام پولی و مالیاتی باعث گسترش اقتصاد زیرزمینی شد. همچنین مشکلاتی که به دلیل طبیعت غیرقانونی این فعالیت ها به وجود می آید

باعث به هدر رفتن منابع می شود. با سقوط رژیم سابق و درهم ریختن ساختار اداری و تشکیلاتی کشور، سازمانها و نهادهای جدیدی در کنار دستگاه های و ادارات قبلی ایجاد شدند. که فعالیت های آنها گسترش هر چه بیشتر دخالت های دولت در اقتصاد را در پی داشت. تعدد و تنوع قوانین و مقررات، آیین نامه ها، تصویب نامه ها و دستور العمل های مؤثر بر فعالیت های اقتصادی و نیز تعدد دستگاه های دخالت کننده و تصمیم گیرنده در اقتصاد بیانگر حجم سیاست های کنترلی دولت به عنوان زمینه هایی برای گرایش به فعالیت های زیرزمینی اند.

برخی از انواع فعالیت های اقتصاد زیرزمینی در ایران به شرح زیر است:

بازار سیاه کالا های مصرفی کمیاب، استفاده از امتیازات سیاسی و شغلی، معاملات غیر قانونی با ارزهای خارجی، خرید و فروش کوپن های ارزاق عمومی، دریافت پورسانت ها در تجارت خارجی، فرار از پرداخت مالیات و عوارض دولتی، آشنا بازی (پارتی بازی)، اختلاس- سوء استفاده و کلاه برداری و...

بررسی عوامل تأثیرگذار بر اقتصاد زیرزمینی در کشور ایران دارای اهمیت زیادی است. اقتصاد زیرزمینی سابقه طولانی در ایران هم به عنوان منبع سرمایه در بازار و همچنین میدانی مناسب برای فرار از پرداخت مالیات و انجام فعالیت های غیرقانونی (اعم از اینکه ذاتاً غیر قانونی باشند یا به سبب عدم پرداخت حقوق قانونی دولت ممنوع باشد) دارد.

با توجه به این که اکثر تحقیقات انجام شده در این خصوص تأکید به مسئله درآمدهای مالیاتی داشته است. این تحقیق بر ضرورت شناسایی تغییرات سایر موارد تأثیرگذار بر اقتصاد زیرزمینی تأکید دارد و در پی آن است تا بتواند پیشنهاد های لازم جهت کاهش فعالیت های اقتصاد زیرزمینی ارائه نماید.

۴-۱ سوالات و فرضیه های تحقیق:

۱-۴-۱ سوالات تحقیق:

- ۱) آیا با افزایش (کاهش) تغییرات بار مالیاتی توسط دولت تغییرات حجم اقتصاد زیر زمینی افزایش (کاهش) می یابد؟
- ۲) آیا با افزایش (کاهش) تغییرات نرخ تورم تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی افزایش (کاهش) می یابد؟

۳) آیا با افزایش (کاهش) تغییرات نرخ بیکاری تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی افزایش (کاهش) می یابد؟

۴) آیا با هدفمند سازی یارانه های انرژی (کاهش یارانه های انرژی) تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی افزایش (کاهش) می یابد؟

۱-۴-۲ فرضیه های تحقیق:

- ۱) تغییرات بار مالیاتی اثر مثبت و معنی داری بر تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی دارد.
- ۲) تغییرات نرخ تورم اثر مثبت و معنی داری بر تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی دارد.
- ۳) تغییرات نرخ بیکاری اثر مثبت و معنی داری بر تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی دارد.
- ۴) هدفمند سازی یارانه های انرژی (کاهش یارانه های انرژی) اثر مثبت و معنی داری بر تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی دارد.

۱-۵ مدل تحقیق:

عوامل تأثیرگذار بر اقتصاد زیرزمینی در سه حوزه اقتصادی، سیاسی و اجتماعی وجود دارند. در این تحقیق سعی شده است تا با تأکید بر حوزه اقتصادی تغییرات عوامل مؤثر مورد بررسی قرار گیرد.

در این تحقیق عوامل متعدد بیشماری بر اقتصاد زیر زمینی تأثیرگذار بوده که به دلیل محدودیت و کمبود اطلاعات، چند متغیر برگزیده در مدل ارائه شده مورد بررسی قرار گرفته شده است.

$$dUE_1 = F(dTX_1, dUnEmp, InFR, ISUB)$$

۱-۶ تعاریف عملیاتی متغیرها و واژه های کلیدی:

- dUE ۱: بیانگر تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی است.
- $dTAX$ ۲: بیانگر تغییرات درآمدهای مالیاتی است که شامل مجموع تغییرات درآمدهای مالیاتی مستقیم و غیر مستقیم می باشد (مجموع درآمدهای مالیاتی مستقیم که عبارتند از:

۱) Underground Economies

۲) Total tax revenues

مالیات بردرآمد، مالیات بر شرکتها و مالیات بر ثروت و مجموع درآمدهای مالیاتی غیرمستقیم که عبارتند از: مالیات بر واردات و مالیات برفروش).

- $dUnEmpR$ ۱: تغییرات نرخ بیکاری: نرخ بیکاری عبارت است از نسبت تعداد جمعیت بیکار (۱۰ ساله و بیشتر) (جویای کار) به کل جمعیت فعال (۱۰ ساله و بیشتر) (شاغل و بیکار) ضرب در ۱۰۰
- $InFR$ ۲: نرخ تورم: شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (CPI) یکی از مهمترین شاخص های قیمتی بعنوان نماگری برای سنجش نرخ تورم و قدرت خرید پول داخلی هر کشور می باشد. از این شاخص برای طراحی برنامه های رفاهی و تأمین اجتماعی، تعدیل مزد و حقوق و تنظیم قرارداد های دو جانبه استفاده می شود.
- $ISUB$ ۳: یارانه غیرمستقیم: یارانه ای است که بصورت تعیین قیمت کالا و خدمات به میزانی کمتر از قیمت آن تعیین و پرداخت می شود و اصولاً مورد استفاده عموم قرار می گیرد. ماهیت یارانه غیرمستقیم به گونه ای است که به هر واحد فیزیکی از کالا تعلق می یابد و معمولاً در مورد کالا هایی اعمال می شود که تولید و توزیع آنها توسط دولت و یا تحت نظارت مستقیم آن است. با توجه به تعریف فوق مجموعه پرداخت های نقدی و غیر نقدی که به عنوان ما به تفاوت قیمت واقعی و قیمت های تعیین شده به مصرف کنندگان فرآورده های نفتی، برق، گاز، کالا های اساسی و دارو تعلق می گیرد و همچنین کلیه پرداخت هایی که برای کمک به اقشار خاص و موسسات ارائه کننده خدمات و کالا های غیر عمومی یا سازمان های حمایتی انجام می پذیرد یارانه غیرمستقیم محسوب می شود. در تحقیق حاضر تغییرات یارانه غیر مستقیم عبارت است از: تغییرات یارانه حامل های انرژی مانند برق، بنزین، گاز طبیعی، گاز مایع، نفت سفید، نفت گاز و نفت کوره.

۷-۱ روش تحقیق:

روش تحلیلی مورد استفاده در این تحقیق، روش اقتصادسنجی بوده است. مدل سنجی مورد استفاده نیز خودرگرسیون برداری VAR بوده است. مدل خودرگرسیون برداری نوع خاصی از مدل های همزمان می باشد که رفتار چند متغیر سری زمانی را مورد بررسی قرار می دهد و حالت کلی تر مدل های خود توضیح تک متغیره می باشد. در چنین الگویی برخی از متغیرها درون زا و تعدادی برون زا تلقی می شوند تا مدل قابل شناسایی و تخمین باشد. در این تحقیق

۱) Unemployment rate

۲) Inflation

۳) Indirect subsidies

اولویت بندی و نحوه اثرگذاری متغیرها بر روی یکدیگر با استفاده از دو تکنیک زیر انجام می پذیرد.

• بررسی و تحلیل توابع عکس العمل آبی:

توابع عکس العمل آبی، رفتار پویای متغیرهای دستگاه در طول زمان به هنگام تغییرات وارده به اندازه یک انحراف معیار را نشان می دهد. با استفاده از این روش می توان نشان داد که تغییرات هر کدام از این متغیرهای برون را چه تأثیراتی بر متغیر درون را در الگوی مورد نظر می گذارد و در نتیجه می توان تغییرات عوامل مؤثر از نظر میزان اثرگذاری بر اقتصاد زیرزمینی را اولویت بندی کرد.

• تجزیه و تحلیل واریانس خطای پیش بینی:

در این روش سهم تغییرات وارد شده بر متغیرهای الگو در واریانس خطای پیش بینی مشخص می گردد. در این روش ما با اجرای آن متوجه می شویم که کدام متغیرها بیشترین سهم را در توضیح تغییرات حجم اقتصاد زیرزمینی بر عهده دارند. البته این روش می تواند سهم اثرگذاری هر کدام از متغیرها و میزان تغییرات آن در طول دوره های مختلف مورد بررسی نشان دهد.

در این تحقیق از اسناد و مدارک و منابع کتابخانه ای و الکترونیکی استفاده می شود و آمار جمع آوری شده توسط نرم افزارهای Excel، Eviews پردازش و تخمین زده شده اند. داده های موجود در این تحقیق از بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، سازمان امور مالیاتی کشور، موسسه بین المللی مطالعات انرژی و مرکز آمار ایران تهیه و جمع آوری گردیده است.

۸-۱ قلمر و تحقیق:

- از نظر زمانی: در این تحقیق متغیرهای مورد نظر از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۸۶ به صورت فصلی مورد بررسی قرار گرفته است.
- از نظر مکانی: در این مطالعه مورد ایران بررسی قرار گرفته است.
- از نظر موضوعی: بحث اصلی در این تحقیق بررسی و شناسایی تغییرات عوامل مؤثر بر اقتصاد زیرزمینی می باشد